

Rasim AĞASIYEV

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının
Hüquq və İnsan Haqları İnstitutunun
Əcnəbilərin hüquqları və miqrasiya şöbəsinin
müdiri, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru.
E-mail: rasim_agasiyev@mail.ru

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA ƏCNƏBİLƏRİN VƏ YA VƏTƏNDAŞLIĞI OLMAYAN ŞƏXSLƏRİN İNZİBATI MƏSULİYYƏTİNİN HÜQUQİ ƏSASLARI

Açar sözlər: inzibati xəta, inzibati tənbeh, inzibat məsuliyyət, inzibati cərimə, Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənara inzibati qaydada çıxarma, əcnəbilər və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslər, Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsi, Azərbaycan Respublikasının Miqrasiya Məcəlləsi.

Ключевые слова: административное правонарушение, административный штраф, административная ответственность, административный штраф, Административная депортация с территории Азербайджанской Республики, иностранцы и лица без гражданства, Кодекс об административных правонарушениях Азербайджанской Республики, Миграционный Кодекс Азербайджанской Республики.

Keywords: administrative offence, administrative penalty, administrative responsibility, administrative fine, Administrative deportation from the territory of the Republic of Azerbaijan, foreigners and persons without citizenship, Code of Administrative Offenses of the Republic of Azerbaijan, Migration Code of the Republic of Azerbaijan.

Dünyanın əksər dövlətlərində olduğu kimi Azərbaycan Respublikasında da yaşayan əcnəbilərin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin inzibati məsuliyyətinin hüquqi əsasları dövlətdaxili qanunlarla tənzimlənir. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası beynəlxalq hüquq normalarına uyğun olaraq “mili rejim” prinsipi əsasında ölkəmizdə yaşayan əcnəbilərə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə çoxsaylı hüquq və azadlıqlar verməklə həmin şəxslərin

hüquqi statusunu təsbit etmiş, habelə milli qanunvericilik normaları ilə həmin şəxslərin inzibati məsuliyyətinin hüquqi əsasları müəyyən edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasında əcnəbilərin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin inzibati məsuliyyətinin hüquqi əsasları Azərbaycan Respublikasının 29 dekabr 2015-ci il tarixli 96-VQ nömrəli Qanunu ilə təsdiq edilmiş Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsi (bundan sonra – AR İXM) və Azərbaycan Respublikasının 2 iyul 2013-cü il tarixli 713-IVQ nömrəli Qanunu ilə təsdiq edilmiş Azərbaycan Respublikasının Miqrasiya Məcəlləsi (bundan sonra –AR MqM) ilə tənzimlənir.

Azərbaycan Respublikasının regionda lider dövlətə çevrilməsi, Avropaya sürətli inteqrasiya etməsi, elm və mədəniyyət sahəsində beynəlxalq tədbirlərə, dünya və Avropa səviyyəli idman oyunlarına ev sahibliyi etməsi, habelə son illərdə ölkəmizə turist axınının çoxalması nəticəsində əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikasına gəlməsi, Azərbaycan Respublikasından getməsi, Azərbaycan Respublikasında müvəqqəti olması, müvəqqəti və ya daimi yaşaması, habelə yaşayış yeri və olduğu yer üzrə qeydiyyat alınması həmin şəxslərin inzibati məsuliyyətinin hüquqi əsaslarının düzgün tənzimlənməsini zəruri edir.

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi Azərbaycan Respublikasında əcnəbilərin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin inzibati məsuliyyətinin hüquqi əsasları həm AR İXM həm də AR MqM-nin hüquq normaları ilə tənzimlənir. Belə ki, AR İXM ilə qorunan ictimai münasibətlərə qəsd edən, hü-

quqazidd olan, təqsirli sayılan və inzibati məsuliyyətə səbəb olan əməl inzibati xəta hesab olunur. AR İXM-də ehtiva edilmiş bu müddəa Miqrasiya Məcəlləsinin 78.3-cü maddəsində də öz əksini tapmışdır. Həmin maddədə göstərilir ki, inzibati xəta törətdiyinə görə barələrində inzibati tənbeh tədbiri tətbiq edilən əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından inzibati qaydada kənara çıxarırlar (2, s. 53). Milli qanunvericiliyimizin tələblərindən görüldüyü kimi ölkəmizin vətəndaşları kimi ölkəmizdə yaşayan əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər də Azərbaycan Respublikasının ərazisində törətdikləri inzibati xətalara görə ümumi əsaslarla inzibati məsuliyyətə cəlb olunurlar.

Analoji vəziyyət Rusiya Federasiyasında da eynidir. Belə ki, Rusiya Federasiyasında xarici vətəndaşların və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin inzibati məsuliyyətinin hüquqi əsasları Rusiya Federasiyasının 30 dekabr 2001-ci il tarixli 195 nömrəli Federal Qanunu ilə təsdiq edilmiş Rusiya Federasiyasının İnzibati Hüquqpozmalar haqqında Məcəlləsi ilə tənzimlənir. Bu Məcəllənin 3.10-cu maddəsinin 2-ci bəndinə əsasən inzibati cəza tədbiri kimi Rusiya Federasiyasının hüduqlarından kənara inzibati qaydada çıxarılma xarici vətəndaşlar və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslər barədə müəyyən edilir (5, s. 112).

Türkiyə Cumhuriyyətində əcnəbilərin inzibati məsuliyyətinin hüquqi əsasları bir qədər fərqlidir. Dünyanın əksər ölkələrindən fərqli olaraq Türkiyə Cumhuriyyətinin hüquq sistemində daxil olan hüquq sahələrindən biri də Yabancılar (əcnəbi) hüququdur. Yabancılar hüququ Türkiyəyə başqa ölkələrdən gələn yabancılara (əcnəbilər) tətbiq edilən hüquq sahəsidir. Yabancıların Türkiyəyə gəlmələri, Türkiyədən getmələri, müvəqqəti olmaları, müvəqqəti və daimi yaşamaları, həmçinin Türkiyədə siyasi sığınacaq alan şəxslərin hüquqları Türkiyə Cumhuriyyətinin 4 aprel 2013-cü il tarixli 6458 nömrəli “Yabancılar və Uluslararası Koruma Kanunu” ilə tənzimlənir. Bu qanun yabancılardan (əcnəbilər) inzibati məsuliyyətinin hüquqi əsaslarını müəyyən edən əsas qanun hesab edilir. Yabancıların Türkiyəyə girişi, çıxışı və digər məsələlərin icrasını İçişləri Bakanlığı Göç İdarəsi Genel Müdürlüğü (Türkiyənin Daxili İşlər Nazirliyinin Baş Miqrasiya İdarəsinin müdirliyi) tərəfindən həyata keçirilir.

Düşünürük ki, Türkiyə Cumhuriyyətinin Ya-

bancılar (əcnəbi) hüququnu hüquq sistemində daxil edib, onun müstəqil hüquq sahələrindən biri kimi tanınması müstəqil hal kimi qiymətləndirilməlidir. Məlum olduğu kimi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası beynəlxalq hüquq normalarına uyğun olaraq “mili rejim” prinsipi əsasında ölkəmizdə yaşayan əcnəbilərə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə çoxsaylı hüquq və azadlıqlar verməklə həmin şəxslərin hüquqi statusunu müəyyən etmişdir.

Bununla bağlı olaraq **təklif edirik** ki, Azərbaycan Respublikasının milli qanunvericiliyi əsasında əcnəbilərə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə verilmiş çoxsaylı hüquq və azadlıqlar “Əcnəbilərin hüquqları” adlandırılсын və bu barədə müvafiq qanun qəbul edilsin, habelə “Əcnəbilərin hüquqları” Konstitusiyaya hüququnun müstəqil hüquq sahəsi kimi tanınsın.

Araşdırılan mövzu əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin inzibati məsuliyyətinin hüquqi əsaslarından bəhs edildiyinə görə hüquq ədəbiyyatında “inzibati xəta”, “inzibat məsuliyyət” və “inzibati tənbeh” anlayışlarının hansı hüquqi məna kəsb edildiyini nəzərdən keçirək:

İnzibati xəta – AR İXM ilə qorunan ictimai münasibətlərə qəsd edən, hüquqazidd olan, təqsirli sayılan (qəsdən və ya ehtiyatsızlıqdan törədilən) və inzibati məsuliyyətə səbəb olan əməl (hərəkət və ya hərəkətsizlik) deyilir (3, s.7).

İnzibati xəta törədən vətəndaşlar, əcnəbilər və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərə inzibati tənbeh tətbiq edilir. İnzibati tənbeh inzibati cəza tədbiri olmaqla yanaşı həm də məsuliyyət tədbiridir. Belə ki, inzibati xəta törədən şəxsi qanunlara əməl edilməsi ruhunda tərbiyələndirmək, habelə həm inzibati xəta törətmiş şəxs, həm də başqa şəxslər tərəfindən yeni inzibati xəta törədilməsinin qarşısını almaq məqsədi daşıyır.

Hüquq ədəbiyyatında göstərilir ki, **inzibati tənbeh** – inzibati cəza tədbiridir. İnzibati tənbeh inzibati hüquq pozuntusuna yol vermiş şəxsə tətbiq edilir. (6, s. 555).

İnzibat məsuliyyət – vətəndaşın, vəzifəli şəxsin, əcnəbinin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxsin nisbətən az ictimai təhlükəli olan hüquqazidd hərəkətinə (hərəkətsizliyinə) görə dövlət qarşısında məsuliyyəti deməkdir (7, s. 212).

Azərbaycan Respublikasının inzibati xətalara qanunvericiliyi vətəndaşlarla bərabər əcnəbilərin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin də inzibati

məsuliyyətinin hüquqi əsaslarını müəyyən etmişdir. Belə ki, AR İXM-nin 16.5-ci maddəsinə görə, əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər Azərbaycan Respublikasının ərazisində törətdikləri inzibati xətalara görə ümumi əsaslarla inzibati məsuliyyətə cəlb olunurlar (**3, s. 8**).

Qanuna əsasən inzibati xəta törədərkən on altı yaşa tamam olmuş fiziki şəxslər inzibati məsuliyyətə cəlb olunurlar. Bu norma əcnəbilərə və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərə də şamil edilir.

Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə əsasən Azərbaycan Respublikasında toxunulmazlıq hüququndan istifadə edən əcnəbilərin Azərbaycan Respublikasının ərazisində törətdikləri inzibati xətalara görə məsuliyyət məsələsi beynəlxalq hüquq normalarına uyğun olaraq həll edilir.

Göründüyü kimi “inzibati xəta”, “inzibat məsuliyyət” və “inzibati tənbeh”ə verilən anlayışlar zahirən eyni mənə kəsb edən fikrini yaratsa da lakin bu anlayışlar öz hüquqi mahiyyətinə və təyinatlarına görə bir-birindən əsaslı şəkildə fərqlənirlər. Belə ki, inzibati xəta qanunla qorunan ictimai münasibətlərə qəsd edən, hüquqazidd olan, təqsirli sayılan və inzibati məsuliyyətə səbəb olan əməl hesab edilsə, inzibati məsuliyyət isə inzibati xətaya görə müəyyən edilən inzibati tənbeh növü sayılır. Həmçinin AR İXM-nin xüsusi hissəsində nəzərdə tutulan əməllərə görə inzibati məsuliyyət o halda yaranır ki, bu əməllər cinayət məsuliyyətinə səbəb olmasın.

AR İXM-nin 22-ci maddəsinə əsasən inzibati tənbeh növləri aşağıdakılardan ibarətdir:

- a) xəbərdarlıq;
- b) inzibati cərimə;
- c) inzibati xətanın törədilməsində alət və ya inzibati xətanın bilavasitə obyekt olmuş predmetin müsadirəsi;
- ç) fiziki şəxsə verilmiş xüsusi hüququn məhdudlaşdırılması;
- d) ictimai işlər;
- e) Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənara inzibati qaydada çıxarma;
- ə) inzibati həbs.

Yuxarıda adları qeyd edilən inzibati tənbeh növlərini əsas və əlavə inzibati tənbeh növlərinə ayırmaq olar. Xəbərdarlıq (a), inzibati cərimə (b), ictimai işlər (d) və ya inzibati həbs (ə) yalnız əsas inzibati tənbeh növləri kimi tətbiq edilir. Lakin inzibati xətanın törədilməsində alət və ya inzibati

xətanın bilavasitə obyekt olmuş predmetin müsadirəsi (c), fiziki şəxsə verilmiş xüsusi hüququn məhdudlaşdırılması (ç), Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənara inzibati qaydada çıxarma (e) həm əsas, həm də əlavə inzibati tənbeh növləri kimi tətbiq edilə bilər.

Qeyd etmək lazımdır ki, ölkəmizin vətəndaşları kimi əcnəbilərə və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərə həm əsas həm də əlavə inzibati tənbeh növləri tətbiq edilir. Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənara inzibati qaydada çıxarma inzibati tənbeh yalnız əcnəbilərə və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərə tətbiq edilir. Konstitusiyanın tələblərinə görə bu inzibati tənbeh növünün Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarına tətbiq edilməsinə yol verilmir. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 53-cü maddəsinin II hissəsinə görə Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı heç bir halda Azərbaycan Respublikasından qovula və ya xarici dövlətə verilə bilməz (**1, s. 13**).

Xüsusilə qeyd edilməlidir ki, statistika üzrə aparılan təhlil görə AR İXM-nin 22-ci maddəsində təsbit edilmiş bütün əsas və əlavə inzibati tənbeh növləri əcnəbilərə və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərə də tətbiq edildiyi göstərilərsə də lakin AR İXM-nin yalnız bir neçə (566, 568, 572, 575, 577) maddələrin sanksiyalarında həmin şəxslərə “cərimə” və yaxud “Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənara inzibati qaydada çıxarma” inzibati tənbeh növləri tətbiq edilir. Həmin şəxslərə digər inzibati tənbeh növləri tətbiq edilmir.

Yaranmış vəziyyət Azərbaycan Respublikasının inzibati xətalara qanunvericiliyinin vəzifə və prinsiplərinin tələblərini kobud şəkildə pozulması ilə yanaşı, əcnəbilərin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin ölkəmizdə inzibati məsuliyyətinin hüquqi əsaslarının məhdudlaşdırılması kimi qiymətləndirilməlidir. Halbuki əcnəbilər və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslər ölkəmizdə qanuni əsaslarla yaşadığı müddət ərzində ölkəmizin vətəndaşları ilə bərabər bütün hüquqlardan istifadə edə bilər və bütün vəzifələri yerinə yetirməlidirlər.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının “Əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin hüquqları” adlı 69-cu maddəsinin I hissəsində göstərilir ki, əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər Azərbaycan Respublikasında olarkən, qanunla və ya Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilə ilə başqa hal nəzər-

də tutulmayıbsa, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları ilə bərabər bütün hüquqlardan istifadə edə bilər və bütün vəzifələri yerinə yetirməlidir (1, s. 17).

Konstitusiyanın bu müddəasından görüldüyü kimi əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər ölkəmizin vətəndaşları ilə bərabər bütün hüquqlardan istifadə edə bilər və bütün vəzifələri yerinə yetirməlidirlər. Fikrimizcə, ölkəmizin ərazisində qanuni əsaslarla müvəqqəti olan, müvəqqəti və ya daimi yaşayan şəxslər törətdikləri müxtəlif növ inzibati xətalara görə AR İXM-nin 22-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş bütün əsas və əlavə inzibati tənbeh növlərinə görə inzibati məsuliyyətə cəlb olunmalıdırlar.

Bununla bağlı **təklif edirik** ki, AR İXM-nin 22-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş əsas və əlavə inzibati tənbeh növlərinə uyğun olaraq AR İXM-də əcnəbilərin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin inzibati məsuliyyətini müəyyən edən yeni hüquq normaları müəyyən edilsin.

Qeyd etmək lazımdır ki, AR İXM-də əcnəbilərin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin inzibati məsuliyyətinin hüquqi əsasları ilə bağlı mövcud olan nöqsanlardan biri AR İXM-nin 23.3-cü maddəsi ilə bağlıdır. Belə ki, AR İXM-nin “Əsas və əlavə inzibati tənbehlər” adlı 23.3-cü maddəsində göstərilir ki, bir inzibati xəyata görə əsas tənbeh, yaxud əsas və əlavə tənbeh tətbiq edilə bilər (3, s. 14). Bu maddənin tələbindən belə məlum olur ki, əgər bir inzibati xəta törətmiş əcnəbiyə və ya vətəndaşlığı olmayan şəxsə cərimə tətbiq edilsə, bu xəyata görə həmin şəxsə Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənara inzibati qaydada çıxarma tətbiq edilə bilməz. Lakin AR İXM-nin bir sıra maddələrində bir inzibati xəta törətmiş əcnəbiyə və ya vətəndaşlığı olmayan şəxsə həm inzibati cərimə həm də Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənara inzibati qaydada çıxarma tətbiq edilir. Məsələn, AR İXM-nin 572-ci maddəsinə əsasən Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədinin buraxılış məntəqələrində rejimin pozulmasına görə - əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər xəbərdarlıq edilməklə və ya iki yüz əlli manatdan üç yüz əlli manatadək məbləğdə cərimə edilməklə Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənara inzibati qaydada çıxarılır (3, s. 254). Həmçinin AR İXM-nin 575.2-ci maddəsində göstərilir ki, əvvəllər Azərbaycan Respublikasının

hüduqlarından kənara çıxarılmış və girişinə müəyyən müddətə məhdudiyyət qoyulmuş əcnəbilərin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin həmin müddət ərzində bilərəkdən sənədlərində dəyişiklik edərək yenidən ölkəyə daxil olmasına görə - əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər beş yüz manat məbləğində cərimə edilməklə, Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənara inzibati qaydada çıxarılır (3, s. 254).

Təqdim edilən AR İXM-nin 572-ci və 575.2-ci maddələrinin sanksiyalarından görüldüyü kimi əcnəbilərə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə bir inzibati xəyata görə həm cərimə həm də ölkənin hüduqlarından kənara inzibati qaydada çıxarma tətbiq edilir. Halbuki qanunda bir inzibati xəyata görə əsas tənbeh, yaxud əsas və əlavə tənbeh tətbiq edilməsi nəzərdə tutulur. Düşünürük ki, AR İXM-də mövcud olan bu cür nöqsanlar Azərbaycan Respublikasının inzibati xətalara qanunvericiliyinin ədalətlik prinsipinə, beynəlxalq hüquqi normalarına və Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında əcnəbilərin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin təsbit edilmiş hüquqi statusunun tələblərinə ziddir. Bu vəziyyət AR İXM-nin 572-ci və 575.2-ci maddələrin AR İXM-nin “Əsas və əlavə inzibati tənbehlər” adlı 23.3-cü maddəsinin tələblərinə uyğunlaşdırılmasını zəruri edir. Bununla əlaqədar olaraq təklif edirik ki, AR İXM-nin 572-ci və 575.2-ci maddələrinin sanksiyalarında nəzərdə tutulmuş iki inzibati tənbeh növü bir inzibati tənbeh növü ilə əvəz edilsin.

Aparılmış araşdırma ilə Azərbaycan Respublikasının ərazisində yaşayan əcnəbilərin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin AR İXM-nin xüsusi hissəsinə daxil edilmiş maddələr üzrə hansı növ inzibati məsuliyyətə cəlb edildiyi müəyyən edilmişdir. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının 2015-ci il 29 dekabr tarixli 96-VQ nömrəli Qanunu ilə təsdiq edilmiş AR İXM 6 bölmədən, 40 fəsildən və 609 maddədən ibarətdir. Bu Məcəllənin xüsusi hissəsi 10 fəsildən ibarət olub özündə sağlamlıq, siyasi, sosial və əmək hüquqları, narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsi, əhalinin sanitariya-gigiyena və sanitariya-epidemioloji salamatlığı, mülkiyyət, ətraf mühitin mühafizəsi, təbiətdən istifadə və ekoloji təhlükəsizlik, sənaye, elektrik və istilik enerjisindən istifadə, damazlıq, baytarlıq-sanitariya, hava, dəniz, çay, avtomobil, dəmir yolu nəqliyyatında və

metropoliten, yol hərəkəti, yol hərəkəti təhlükəsizliyinin təmin edilməsi və avtomobil yollarından istifadə, rabitə, informasiyadan istifadə edilməsi, onun yayılması və mühafizəsi, yaşayış sahələrindən istifadə, şəhərsalma, tikinti və abadlaşdırma, iqtisadi fəaliyyət, ticarət, vergilərin, rüsumların ödənilməsi, maliyyə və sığorta, gömrük, ictimai qayda, ictimai təhlükəsizlik və ictimai mədəniyyət əleyhinə olan, idarəçilik və hərbi uçuş, hərbi qeydiyyat və səfərbərlik qaydaları əleyhinə olan inzibati xətalara özündə ehtiva edir.

AR İXM üzrə aparılan təhlildən məlum olur ki, bu Məcəllənin 6-cı bölməsinin xüsusi hissəsində 20 fəsil üzrə 452 maddə təsbit edilsə də, lakin əcnəbilərin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin inzibati hüquqi məsuliyyətini müəyyən edən heç bir maddə nəzərdə tutulmamışdır. Halbuki ölkəmizin ərazisində qanuni əsaslarla müvəqqəti olan, müvəqqəti və daimi yaşayan, işləyən, təhsil alan, turist kimi istirahət edən və s. məsələlərlə bağlı ölkəmizdə yaşayan əcnəbilər və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslər yuxarıda adları qeyd edilən əksər hüquq normalarının tələblərini pozaraq inzibati xəta törədirlər. Lakin AR İXM-də həmin şəxslərin törətdikləri müvafiq inzibati xətalara uyğun inzibati məsuliyyət növü nəzərdə tutulmadığına görə onlar məsuliyyətdən kənarda qalır və yaxud da əcnəbilərə və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərə ölkəmizdə müvəqqəti olma və yaşama qaydalarının pozulması ilə bağlı inzibati tənbeh tətbiq edilir. Nəticədə Azərbaycan Respublikasının inzibati xətalara qanunvericiliyinin vəzifələri və prinsipləri pozulur. Bununla bağlı olaraq təklif edirik ki, AR İXM-nin xüsusi hissəsində təsbit edilmiş maddələr üzrə əcnəbilərin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin inzibati hüquqi məsuliyyətini müəyyən edən yeni hüquq normaları əlavə edilsin.

Xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, AR İXM-nin "İdarəçilik qaydaları əleyhinə olan inzibati xətlər" adlı 39-cu fəsilində əcnəbilərin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin inzibati hüquqi məsuliyyətini müəyyən edən cəmi 566-cı, 568-ci, 572-ci, 575-ci və 577-ci maddə təsbit edilmişdir. Həmin maddələr aşağıdakılardan ibarətdir:

a) Dənizçinin şəxsiyyət sənədinin, əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikasının ərazisində müvəqqəti və ya daimi yaşamaq üçün sənədlərinin itirilməsi və ya qəsdən korlanması (566);

b) Əcnəbilərə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə viza verilməsi, Azərbaycan Respublikasının ərazisində onların olduğu yer üzrə qeydiyyatdan alınması, müvəqqəti olma müddətinin uzadılması, onlara müvəqqəti və ya daimi yaşamaq üçün icazənin və iş icazəsinin verilməsi (müddətinin uzadılması) qaydalarının pozulması (568);

c) Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədinin buraxılış məntəqələrində rejimin pozulması (572.);

ç) Əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikasında olması, yaşaması, yaxud Azərbaycan Respublikası ərazisindən tranzitlə keçməsi qaydalarının pozulması (575);

d) Əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin olduğu yer üzrə qeydiyyatdan alınması və qeydiyyatdan çıxarılması üçün tədbirlər görülməməsi (577);

e) Əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin işə cəlb edilməsi qaydasının pozulması (578) **(3, s. 252-256).**

Aparılmış araşdırma ilə o da müəyyən edilmişdir ki, AR İXM-nin 566-cı, 568-ci, 572-ci, 575-ci və 577-ci maddələrində əcnəbilərə və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərə AR İXM-nin 22-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati tənbeh növlərindən yalnız "inzibati cərimə" və "Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənara inzibati qaydada çıxarma" inzibati tənbeh növləri tətbiq edilir.

Bundan başqa, AR İXM-nin 575-ci maddəsinin 575.3-cü bəndində təsbit edilmiş hüquq normaları əcnəbilərin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin inzibati məsuliyyətini müəyyən etmir. Belə ki, bu maddədə ölkəmizdə əcnəbiləri və ya vətəndaşlığı olmayan şəxsləri qəbul edən, onlara xidmət göstərilməsini və ya onların işə qəbul olunmasını təmin edən və onların ölkəmizdə olması, yaşaması və ya ölkəmizin ərazisindən tranzitlə keçməsi şərtlərinə əməl edilməsi ilə əlaqədar vəzifələri yerinə yetirən müəssisə, idarə və ya təşkilatların vəzifəli şəxslərin üç yüz manatdan beş yüz manatadək məbləğdə, hüquqi şəxslər iki min manatdan üç min manatadək məbləğdə inzibati cərimə edilməsi ilə bağlı olan hüquq normalarından bəhs edilir **(3, s. 256).**

Analoji vəziyyət AR İXM-nin 578.1-ci maddəsində də eynidir. Belə ki, işgötürən tərəfindən AR MqM-nin tələbləri pozulmaqla iş icazəsi alınmadan əcnəbinin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxsin işə cəlb edilməsinə görə vəzifəli şəxslərin beş

min manatdan yeddi min manatadək məbləğdə, hüquqi şəxslər isə otuz min manatdan otuz beş min manatadək məbləğdə cərimə edilmələri, habelə işəgötürənin işə cəlb etdiyi əcnəbini və vətəndaşlığı olmayan şəxsi öz iş yerindən kənarında işlə təmin etməsinə, həmin şəxslərin pasportunun və ya şəxsiyyətini təsdiq edən digər sənədinin işəgötürən tərəfindən götürülərək saxlanılmasına və digər qanun pozuntularına görə vəzifəli şəxslərin inzibati məsuliyyətə cəlb edilməsi müəyyən edilir (3, s. 257).

Ona görə də AR İXM-nin 575-ci maddəsinin 575.3-cü bəndin və 578-ci maddənin normalarını əcnəbilərin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin inzibati məsuliyyətini müəyyən edən hüquqi norma kimi hesab etmək olmaz.

Göründüyü kimi AR İXM-yə daxil edilmiş 609 maddədən əcnəbilərin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin inzibati hüquqi məsuliyyətini müəyyən edən yalnız 566-cı, 568-ci, 572-ci, 575-ci, 577-ci maddələrdə təsbit edilmişdir. Bu maddələrdə yalnız əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin ölkəmizin ərazisində olması, yaşaması, yaxud ölkənin ərazisindən tranzitlə keçməsi qaydalarının pozulması, onların olduğu yer üzrə qeydiyyatla alınması, qeydiyyatdan çıxarılması və viza rejim qaydalarının pozulması ilə bağlı inzibati məsuliyyəti müəyyən edən inzibati xətalara bağlı olan hüquqi normalar öz əksini tapmışdır.

AR İXM-də əcnəbilərin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin inzibati məsuliyyətinin hüquqi əsaslarını müəyyən edən bəzi maddələrdə mövcud olan nöqsanlardan biri də həmin şəxslər tərəfindən törədilmiş ayrı-ayrı inzibati xətalara görə eyni inzibati tənbehin tətbiq edilməsi ilə bağlıdır. Məsələn, AR İXM-nin 575.1.1-ci maddəsində göstərilir ki, Azərbaycan Respublikasında olma və ya yaşama hüququ verən sənədlər olmadan, yaxud qeydiyyatsız yaşamasına; 575.1.2-ci maddədə etibarsız sənədlərlə Azərbaycan Respublikasının ərazisində olmasına və ya yaşamasına; 575.1.3-cü maddədə Azərbaycan Respublikasının ərazisində müvəqqəti olduğu, müvəqqəti və ya daimi yaşadığı dövrdə Azərbaycan Respublikasına gəlişinin bəyan edilmiş məqsədinə uyğun olmayan fəaliyyətlə məşğul olmasına; 575.1.4-cü maddədə iş icazəsi tələb olunduğu hallarda bu icazə olmadan Azərbaycan Respublikasının ərazisində haqqı ödənilən əmək fəaliyyəti ilə məşğul olmasına; 575.1.5-ci maddədə bir yerdən başqa

yerə getdikdə olduğu yer və yaşayış yeri üzrə qeydiyyat qaydalarına əməl etməməsinə; 575.1.6-cı maddədə ölkədə olma və ya yaşama müddəti qurtarıqdan sonra getməkdən boyun qaçırmasına; 575.1.7-ci maddədə isə Azərbaycan Respublikasının ərazisindən tranzitlə keçmə qaydalarına əməl etməməsinə görə - əcnəbilər və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslər Azərbaycan Respublikasının hüddudlarından kənara inzibati qaydada çıxarılmamaqla və ya çıxarılmamaqla üç yüz manatdan dörd yüz manatadək məbləğdə cərimə edilir (3, s. 255).

Diqqətə təqdim edilən AR İXM-nin 575.1.1-ci - 575.1.7-ci maddələrinin dispozisiyasından göründüyü kimi, öz məzmununa və hüquqi mahiyyətinə görə bir-birindən fərqlənən törədilmiş ayrı-ayrı 7 inzibati xətalara görə həmin maddələrin sanksiyalarında əcnəbilər və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslər Azərbaycan Respublikasının hüddudlarından kənara inzibati qaydada çıxarılmamaqla və ya çıxarılmamaqla üç yüz manatdan dörd yüz manatadək məbləğdə cərimə edirlər. Fikrimizcə, inzibati xəta törətmiş şəxslər haqqında tətbiq edilən inzibati tənbeh ədalətli olmalıdır, yəni inzibati xətanın xarakterinə, onun törədilməsi hallarına və inzibati xətanı törətməkdə təqsirli bilinənin şəxsiyyətinə uyğun olmalıdır. Habelə inzibati xətanın qəsddən və ya ehtiyatsızlıqdan törədilməsi müəyyən edilməklə, törədilmiş inzibati xətanın ağırlaşdırıcı və yüngülləşdirən hallar nəzərə alınmaqla inzibati tənbeh məsuliyyəti müəyyən edilməlidir. Bu baxımdan **təklif edirik** ki, AR İXM-nin 575.1.1-ci - 575.1.7-ci maddələrin dispozisiyasında nəzərdə tutulmuş ayrı-ayrı inzibati xətalara uyğun olan inzibati məsuliyyəti müəyyən edən yeni hüquq normaları əlavə edilsin.

AR İXM-də əcnəbilərin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin inzibati məsuliyyətinin hüquqi əsaslarını müəyyən edən hüquq normalarında mövcud olan nöqsanlardan biri də bəzi maddələrin adı maddənin məzmununun uyğun gəlməməsi ilə bağlıdır. Məsələn, AR İXM-in 575-ci maddəsinin adı "Əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikasında olması, yaşaması, yaxud Azərbaycan Respublikası ərazisindən tranzitlə keçməsi qaydalarının pozulması" adlanır. Lakin bu maddənin sanksiyasında əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin törətdikləri inzibati xətaya görə barələrində inzibati cərimə və ya Azərbaycan Respublikasının hüddudlarından

kənara inzibati qaydada çıxarma inzibati məsuliyyəti tətbiq edilir. Göründüyü kimi, maddənin adı maddənin məzmununa (dispozisiyasına) uyğun gəlir. Fikrimizcə, maddənin adı maddənin məzmununa və hüquqi mahiyyətinə uyğun gəlməlidir. Məsələn, AR CM-in “Azərbaycan Respublikasının hüdüdlərindən kənara məcburi çıxarma” adlı 52.1-ci maddəsində göstərilir ki, Azərbaycan Respublikasının hüdüdlərindən kənara məcburi çıxarma cəzası bir ildən artıq müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilən əcnəbilər və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərə təyin edilir və onlar əsas cəza növünü çəkdikdən sonra icra edilir (4, s. 23). Göründüyü kimi bu maddənin adı maddənin məzmununa (dispozisiyasına) uyğun olmaqla onu tamamlayır. Bu baxımdan da AR İXM-nin 575-ci maddəsinin adının məzmununa uyğunlaşdırılmasına zərurət yaranır. Bu məqsədlə təklif edirik ki, AR İXM-nin 575-ci maddəsinin adı yeni redaksiyada verilsin:

“Azərbaycan Respublikasının hüdüdlərindən kənara inzibati qaydada çıxarma.”

Qeyd etmək lazımdır ki, AR İXM-də elə maddələr var ki, bunlar əcnəbilərin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin inzibati məsuliyyətinin hüquqi əsaslarını müəyyən etməsə də lakin həmin maddələrdə təsbit edilmiş hüquq normaları əcnəbilərin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin hüquq və azadlıqlarının pozulmasına qarşı yönəlmiş olur. Bunlar əsasən Azərbaycan Respublikasında hüquqi şəxslər, hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslər və xa-

rici hüquqi şəxslərin filial və nümayəndəlikləri tərəfindən işə cəlb etdikləri əcnəbilərə və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərə qarşı törətdikləri inzibati xətalara bağlıdır. Belə ki, AR İXM-nin 578.2-ci maddəsinin sanksiyasında iş icazəsi alınmadan əcnəbiləri və ya vətəndaşlığı olmayan şəxsləri qanunsuz işə cəlb edən işəgötürənlər barəsində “otuz min manatdan otuz beş min manatadək” məbləğdə cərimə tətbiq edilir (3, s. 257).

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Miqrasiya Xidmətinin rəsmi saytında bu məsələ ilə bağlı hər il verilən statistik məlumatlardan görünür ki, bu cür hüquq pozuntuların azalması əvəzinə, daha da artması müşahidə olunur. Bu onu deməyə əsas verir ki, bu sahədə işəgötürənlərə tətbiq edilən inzibati tənbeh növündə tətbiq edilən cərimənin məbləği qanəedici deyildir. Yəni bu sahədə daha ciddi sanksiyanın tətbiq edilməsinə zərurət yaranır. Bu baxımdan təklif edirik ki, AR İXM-nin 578.2-ci maddəsində nəzərdə tutulan hüquq norması Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində azadlıqdan məhrum etmə cəza növü ilə əvəz edilsin.

Fikrimizcə, tərəfimizdən verilmiş təkliflər qəbul edilərsə, Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalara Məcəlləsi və Azərbaycan Respublikasının Miqrasiya Məcəlləsini daha da təkmilləşdiriləcək və Azərbaycan Respublikasında yaşayn əcnəbilərin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin inzibati məsuliyyətinin hüquqi əsasları ilə bağlı mövcud olan problemlərin aradan qaldırılmasına köməklik edəcəkdir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı: Qanun, 2020, 180 s.
2. Azərbaycan Respublikasının Miqrasiya Məcəlləsi. Bakı: Qanun, 2019, 103 s.
3. Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalara Məcəlləsi: Bakı: Qanun, 2019, 563 s.
4. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi: Bakı: Qanun, 2019, 331 s.
5. Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях» от 30.12.2001 № 195-ФЗ (ред. от 01.07.2017) // Собрание законодательства РФ. 2002, № 1, Ч. 1, ст. 1.
6. Quliyev A.İ. Hüquq ensiklopediyası. Bakı: Qanun, 2007, s. 555.
7. Словарь иностранных слов. Москва: Русский язык, 1986, с. 422

Rasim Agasiyev**Legal basis for administrative liability of foreigners or stateless persons
in the Republic of Azerbaijan**

The article examines the legal basis for the administrative responsibility of foreigners or stateless persons in the Republic of Azerbaijan. Definitions of administrative error, administrative responsibility and administrative penalty are given and their legal essence is analyzed, as well as the shortcomings of the legal norms that determine the legal basis for the administrative responsibility of foreigners or stateless persons in the Code of Administrative Offenses of the Republic of Azerbaijan are investigated and compared, and a number of scientific proposals are made.

Расим Агасиев**Правовые основы административной ответственности иностранцев
или лиц без гражданства в Азербайджанской Республике**

В статье исследуются правовые основы административной ответственности иностранцев или лиц без гражданства в Азербайджанской Республике. Даны определения административной ошибки, административной ответственности и административного взыскания и проанализирована их правовая сущность, а также исследуются и сравниваются недостатки правовых норм, определяющих правовые основы административной ответственности иностранцев или лиц без гражданства в Кодексе об административных правонарушениях Азербайджанской Республики, и делается ряд научных предложений.